

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ СЕЛА

А. І. Сухоставець, старший викладач,

Сумський національний аграрний університет.

У статті розкрито поняття підприємництва в соціальній сфері села, визначено його особливості та фактори, що впливають на розвиток. Розроблено перелік завдань, що стоять перед формуванням стратегії розвитку підприємництва в соціальній сфері села.

Ключові слова: підприємництво, стратегія, соціальна сфера, підприємництво у соціальній сфері.

Постановка проблеми. Створення високоефективної соціально-спрямованої ринкової економіки на сучасному етапі розвитку України набуває важливого значення. Загальноновизнаним є той факт, що підприємництво відіграє важливу роль у процесі формування ринкових відносин, виступає рушійною силою соціально-економічного розвитку як регіону, так і держави в цілому. Тому, визначальним напрямком соціально-економічного розвитку сільських територій є формування мотиваційних механізмів стимулювання ефективного функціонування і розвитку існуючих підприємницьких структур та створення сприятливого середовища для розвитку нових.

Підприємництво протягом останніх десятиріч постійно привертає до себе увагу у всьому світі. Це багатогранне соціально-економічне явище, де кожен з безпосередніх учасників має можливість знайти свої місце, а зовнішні учасники процесу отримати позитивні результати: держава - економічне зростання, збільшення ВВП та числа робочих місць, місцева влада - податки і голоси на виборах, економічні партнери - гнучких та динамічних партнерів. На світовому рівні підприємництво є інструментом участі мільйонів людей як в економічному житті власних країн, так і в міжнародному розподілі праці та засобом існування, стимулом до самовдосконалення.

В умовах трансформаційної економіки актуальними постають питання активізації розвитку підприємництва саме в соціальній сфері села та розробки стратегії дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розробці теоретичних, методичних та прикладних питань розвитку підприємництва присвятили праці такі видатні науковці, як: А. Сміт, Ж.-Б. Сей, В. Зомбарт, Р. Кантільон, Ф. Хайек., П. Друкер, М. Вебер, П. Верхман, Ф. Кене, К. Макконелл, П. Самуельсон, Р. Хизрич, Й. Шумпетер. З українських вчених варто відзначити: А. Агеєва, В. Андрійчука, А. Барановського, А. Блінова, З. Варналія, П. Гайдуцького, А. Герасимчука, М. Долішнього, В. Колота, М. Козоріз, Д. Крисанова, М. Маліка, Л. Романову, Л. Молдаван, П. Саблука, В. Савченка, Н. Соболя, Г. Чернікова, А. Чупіса, О. Щербину.

Але в вищезгаданих публікаціях мало уваги приділено саме питанням стратегії розвитку підприємництва в соціальній сфері села.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних основ підприємництва в соціальній сфері села, передумов його становлення та розвитку, а також напрямків та механізмів активізації, розробці стратегії розвитку.

Виклад основного матеріалу. Еволюція виробничих відносин та характеру продуктивних сил на сучасному етапі розвитку сільських територій України нерідко характеризується такими негативними факторами як: зниження рівня ділової активності; зменшення кількості підприємств малого і середнього бізнесу, особливо несільськогосподарського профілю; «втратою» сільського трудового потенціалу, а саме від'їздом молоді та кваліфікованих кадрів з

села. Дані події, в свою чергу, призводять до поступового зменшення обсягів послуг, що надаються закладами соціальної сфери села, закриття освітніх та медичних установ на селі, погіршенню роботи закладів торгівлі, побутового обслуговування та інших інституцій соціальної сфери. В результаті умови життя та праці в селах погіршуються, що негативно впливає на всю державу не тільки в економічному аспекті, а й в соціально-культурному та екологічному.

В контексті вищенаведеного виникає необхідність розробки національної стратегії по активізації економічного, соціального, культурного потенціалу села шляхом створення нових робочих місць, зростання доходів населення та їх диверсифікації, раціонального і ефективного використання ресурсів села. Виконання указаних задач ми вбачаємо в активізації розвитку підприємництва в соціальній сфері села.

Підприємництво відіграє важливу системну роль в ринковій економіці, поєднуючи реалізацію суто економічних завдань – виробництва товарів і послуг, утворення фінансового ресурсу тощо, а також соціальних – створення робочих місць, забезпечення доходів працюючого населення, реалізації творчого організаційного та трудового потенціалу нації. Світовий досвід доводить, що країни з вищим рівнем економічних свобод відповідно мають вищий рівень розвитку підприємництва та вищі показники якості життя громадян. [4]

Ми розглядаємо підприємництво в соціальній сфері села як вид підприємницької діяльності, спрямований на задоволення суспільно-соціальних потреб та надання суспільно-соціальних благ в сільській місцевості, що здійснюється підприємствами різних форм власності і господарювання та окремими фізичними особами (громадянами-підприємцями) з метою одержання підприємницького доходу, базовими властивостями якої є самостійність, систематичність, інноваційність, ризиковість та соціальна відповідальність.

Основними передумовами розвитку підприємництва у соціальній сфері села являються зменшення обсягу послуг та погіршення їх якості, що надаються закладами соціальної сфери села у зв'язку із зменшенням

розміру фінансування з бюджету в соціальну сферу; удосконалення правової бази для ведення підприємницької діяльності; трансформація відносин власності при зміні економічної системи з командно-адміністративної до ринкової; поява попиту на певні види послуг закладів соціальної сфери, що раніше не надавалися або надавалися безкоштовно; формування сприятливого інституційного середовища для здійснення підприємницької діяльності.

Складність формування та розвитку підприємницької діяльності у соціальній сфері села обумовлена з одного боку особливостями та специфікою підприємництва на сільських територіях, суспільною важливістю функціонування соціальної сфери села, з іншого.

Розглянемо більш детально дані особливості. Дослідження сутності підприємництва в соціальній сфері села дозволили визначити фактори підприємницького середовища, серед яких можна виділити: економічні, політико-правові, природно-кліматичні, соціально-демографічні, інституціональні та організаційно-технічні (рис. 1).

Важливість забезпечення сільського населення доступними та якісними послугами соціальної сфери та перешкоди в розвитку підприємництва на сільських територіях потребують особливої уваги з боку держави, що впливає на необхідність формування стратегії розвитку підприємництва у соціальній сфері села.

Поняття стратегії знайшло широке відображення в працях як теоретиків, так і практиків різних наукових сфер. Генетично воно походить з суто військової сфери (у буквальному перекладі з грецької «стратос» - військо, «аго» - веду) та зазвичай визначається як найважливіша складова військового мистецтва, яка опікується питаннями підготовки, планування і ведення війни, військових кампаній та операцій, які вирішують результат війни [6].

Американський дослідник у царині менеджменту Дж.Б. Куїнн вважає, що стратегія - це «план, який інтегрує головні цілі організації, її політику та дії у певне узгоджене ціле» [5]. При цьому термін «план» в його трактуванні не є ознакою жорсткості дій організації. Ключовим у цьому визначенні є поняття узгодженості. [3]

Фактори підприємницького середовища в соціальній сфері села				
Економічні	Політико-правові	Природно-кліматичні	Соціально-демографічні	Інституціональні та організаційно-технічні
<p>обмежений доступ до ринків капіталу, робочої сили, товарів і послуг, обмежений доступ до інституцій сприяння підприємництву, нестача досвідчених підприємців, низький рівень кваліфікації робочої сили, дешева робоча сила, відсутність підприємницьких традицій, домінування аграрної галузі, орієнтованість виробничої інфраструктури, ресурсів на с.-г. діяльність, низькі і слабо диверсифіковані доходи сільських жителів та низька</p>	<p>велика залежність підприємств соціальної сфери від соціальної політики держави, слаба реалізація соціальних гарантій держави, велика залежність від аграрної політики держави, заборона продажу земель с.-г. призначення, низький рівень правової свідомості населення</p>	<p>сільські території не тільки як база для розміщення і діяльності продуктивних сил, а також їх формування і розвиток, відносна ізольованість сільських населених пунктів, великі відстані, низька концентрація підприємств і домогосподарств на сільських територіях, велика залежність від природних умов</p>	<p>низький рівень освіти населення, недоступність деяких соціальних пільг, соціальна однорідність жителів, домінування людей старшої вікової категорії, низька народжуваність, низька доступність послуг соціальної сфери, сильні зв'язки підприємців з громадою і відносно великий вплив на них, високий рівень суб'єктивізму у прийнятті рішень споживачами, консервативність</p>	<p>відсутність державних та ринкових інституцій сприяння підприємництву, низький рівень науково-технічного розвитку та ступінь впровадження нових технологій, інновацій, погане покриття мобільним зв'язком і Інтернетом, застарілі системи управління та організації бізнесу, слаба співпраця з науковими та навчальними закладами, обмежена доступність до транспортних послуг, неготовність управлінського персоналу до ринкових відносин</p>

Рис. 1. Фактори підприємницького середовища в соціальній сфері села

В економічному словнику-довіднику за ред. С.В. Мочерного економічна стратегія - це «довгостроковий курс економічної політики, який передбачає вирішення великомасштабних економічних і соціальних завдань» [2].

Фахівці Міністерства економіки з питань європейської інтеграції та експерти Програми розвитку ООН, надано одразу три визначення стратегії: «довгострокова узагальнена сукупність взаємозалежних рішень, що визначають пріоритетні напрями розвитку економіки, галузі, регіону тощо» [7]; «система концептуальних цілей та інструментів для їх досягнення... те, що поєднує тактичні короткострокові дії у систему, яка забезпечує високий результат... в цілому за стратегічний період» [7]; «довгостроковий узагальнений план управління обраною сферою

або системою» [7].

Стратегія розвитку підприємництва на нашу думку – це комплекс політичних і економічних «установок» і перспективних програм дій, в рамках якого планується досягнення мети розвитку.

Стратегічні цілі підприємницької діяльності в соціальній сфері села:

- покращення соціально-економічних умов життя на селі;
- скорочення рівня бідності на селі, отримання додаткових доходів;
- модернізація та диверсифікація соціально-економічної бази села;

- покращення демографічної ситуації.

Завдання стратегії розвитку підприємництва в соціальній сфері села:

- вибір оптимальної лінії поведінки на ринку виходячи з його потреб, існуючого та можливого асортименту продукції (товарів, робіт та послуг), існуючого та потрібного технічного рівня виробництва;

- вибір засобів конкурентної боротьби: цінова або не цінова конкуренція; конкуренція якості виготовлення або якості обслуговування у післяпродажному періоді; конкурентна боротьба в сфері традиційної або принципово нової продукції; створення нового сегменту ринку або захоплення існуючого;

- формування та підтримання оптимальної структури потенціалу підприємства на основі оптимізації співвідношення існуючого та задіяного потенціалу з потенціалом розвитку, згідно відповідної фінансової стратегії;

- визначення потрібного для підтримки конкурентоспроможності підприємства, бізнесу технічного та технологічного рівня виробництва;

- розробка відповідних організаційно-технічних заходів розвитку (технічне переоснащення, реконструкція, розширення, нове будівництво, зміна системи управління, реструктуризація, зміна форми власності, об'єднання або подібнення об'єктів);

- визначення джерел та засобів формування фінансових ресурсів для проведення заходів втілення потенціалу розвитку, згідно обраної фінансової стратегії, на екстенсивній або інтенсивній основі.

Стратегія розвитку підприємництва повинна розроблятися з урахуванням:

- взаємозв'язку стратегії соціально-економічного розвитку держави та її соціально-економічної політики;

- регіональних особливостей таких як аграрна політика, екологічний стан;

- обласних та районних стратегій розвитку сільських територій.

Заходи щодо підтримки розвитку підприємництва в соціальній сфері села повинні бути: монетизація пільг, збільшення кількості сільських підприємств і диверсифікація доходів сільських жителів, розвиток транспортних послуг і покращення дорожнього покриття (доступність місць прикладання праці, закладів соціальної сфери), дорадництво.

Висновки. Розробка та впровадження стратегії розвитку підприємництва в соціальній сфері села дозволить отримати конкретні

результати: зростання загальної зайнятості; збільшення зайнятості поза сільським господарством; зростання обсягу попиту у сільських жителів; збільшення вартості інвестицій; розширення податкової бази і, як результат, збільшення надходжень до місцевих та державного бюджетів; диверсифікація економічної діяльності сільських підприємств і таким чином мінімізація залежності від аграрного сектору та зміни кон'юнктури ринку; зміцнення і розширення існуючих підприємств; збільшення кількості інвесторів; збільшення кількості малих і середніх підприємств.

Список використаної літератури:

1. Бар'єри, що перешкоджають ДПП в Україні / Офіційний інтернет-ресурс Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Normatyvni%20Akty%20New/PP/Analisis%20of%20Legisl%20DPP_ukr.pdf.
2. Економічний словник-довідник/ За ред. С. В. Мочерного. - Київ: Феміна, 1995. - 368 с.
3. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. - К.: НІСД, 2009. - 336 с.
4. Механізми розвитку підприємництва в умовах посткризового відновлення економіки України : аналіт. доп. / Д. С. Покришка, Я. А. Жаліло, Д. В. Ляпін, Я. В. Белінська [та ін.]. – К. : НІСД, 2010. – 72с.
5. Минцберг Г., Куинн Дж.Б., Гошал С. Стратегический процесс. - СПб., Питер, 2001. – 688с.
6. Словарь иностранных слов. / Под ред. Петрова Ф.Н. и др. - М., Советская энциклопедия, 1964. – 784с.
7. Стратегічні документи соціально-економічного розвитку. Аналітична записка Проекту економічного та соціального розвитку ПРООН. - К.: 2003. - http://old.niss.gov.ua/book/Zhalilo_mon/3.pdf
8. Узагальнений звіт про стан виконання регіональних програм розвитку малого підприємництва в Україні у 2012 році. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/print/1101>.
9. Щодо пріоритетних завдань удосконалення політики розвитку малого підприємництва в Україні". Аналітична записка . – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1455/>

Сухостаєв А.І. Стратегия развития предпринимательства в социальной сфере села.

В статье раскрыто понятие предпринимательства в социальной сфере села, определены его особенности и факторы, влияющие на развитие. Разработан перечень задач, стоящих перед формированием стратегии развития предпринимательства в социальной сфере села.

Ключевые слова: *предпринимательство, стратегия, социальная сфера, предпринимательство в социальной сфере.*

Sukhostavets A.I. Strategy development in rural social sphere

The article deals with the concept of entrepreneurship in the social sphere of the village, determined its characteristics and factors affecting on the development. A list of problems facing the development strategy of entrepreneurship in the social sphere of the village.

Keywords: *entrepreneurship, strategy, social, entrepreneurship in the social sphere.*

Дата надходження до редакції: 30.04.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Славкова О.П.